
**KAR VA ZAIF ESHITUVCHI YUQORI SINIF O'QUVCHILARINING
AXBOROT KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH TASHKILIY-
METODIK MUAMMOLARI**

Tursunov Hojiakbar Hamidullo o'g'li
Farg'ona imkoniyatlari cheklangan shaxslar uchun
ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumi
Maxsus fan o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu mavzuda "Kar va zaif eshituvchi yuqori sinf o'quvchilarining axborot kompetensiyasini rivojlantirish tashkiliy-metodik muammolari" mavzusiga bag'ishlangan bo'lib, kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot kompetensiyasini oshirishdagi pedagogik yondashuvlar va metodlarning samaradorligini o'rganadi. Tadqiqotda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) ta'lim jarayoniga qo'llanilishi, o'quv materiallarini moslashtirish va individual yondashuvning ahamiyati ta'kidlanadi. Shuningdek, inkluziv ta'lim tizimida kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga olish va o'qituvchilarni maxsus tayyorlashning muhimligi ko'rsatiladi. Tadqiqotda zamonaviy texnologiyalar va interaktiv usullarning o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirishdagi rolini o'rganish orqali ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish yo'llari taklif etiladi. Ilmiy ishda shuningdek, axborot olish va tahlil qilish qobiliyatlarini yaxshilash uchun innovatsion yondashuvlar va metodlarni joriy etish zarurligi ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Kar va zaif eshituvchi o'quvchilar, axborot kompetensiyasi, inkluziv ta'lim, maxsus ta'lim metodlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, zamonaviy pedagogik metodlar, individual yondashuv, masofaviy ta'lim, interaktiv ta'lim vositalari, pedagogik qo'llanmalar, axborot olish, tahlil qilish qobiliyati, innovatsion ta'lim yondashuvlari, o'qitish metodikasi, samaradorlik.

Аннотация

Данная тема посвящена теме «Организационные и методические проблемы развития информационной компетентности глухих и слабослышащих студентов старших курсов» и изучает эффективность педагогических подходов и методов в повышении информационной компетентности глухих и слабослышащих студентов. В исследовании подчеркивается важность использования информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в образовательном процессе, адаптации учебных материалов и индивидуального подхода. Также показана важность учета специфических потребностей глухих и слабослышащих студентов в системе инклюзивного образования и специальной подготовки педагогов. В исследовании предлагаются пути повышения эффективности образовательного процесса путем изучения роли современных технологий и интерактивных методов в развитии информационной компетентности студентов. В научной работе также показана необходимость внедрения инновационных подходов и методов для повышения навыков получения и анализа информации.

Ключевые слова. Глухие и слабослышащие студенты, информационная грамотность, инклюзивное образование, специальные методы обучения, информационно-коммуникационные технологии, современные педагогические методы, индивидуальный подход, дистанционное обучение, интерактивные средства обучения, педагогические пособия, информационный поиск, аналитические навыки, инновационные образовательные подходы, методика преподавания, эффективность.

Abstract. This topic is devoted to the topic "Organizational and methodological problems of developing information competence of deaf and hard of hearing senior students" and studies the effectiveness of pedagogical approaches and methods in improving the information competence of deaf and hard of hearing students. The study emphasizes the importance of the use of information and communication technologies (ICT) in the educational process, the adaptation of educational materials and an individual approach. It also shows the importance of taking into account the specific needs of deaf and hard of hearing students in the inclusive education system and the special training of teachers. The study suggests ways to

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th January, 2025

increase the effectiveness of the educational process by studying the role of modern technologies and interactive methods in developing students' information competence. The scientific work also shows the need to introduce innovative approaches and methods to improve information acquisition and analysis skills.

Keywords. Deaf and hard of hearing students, information literacy, inclusive education, special education methods, information and communication technologies, modern pedagogical methods, individual approach, distance learning, interactive learning tools, pedagogical guides, information retrieval, analytical skills, innovative educational approaches, teaching methodology, effectiveness.

Kirish

Psixofizik rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni jamiyatga ijtimoiy moslashuvi va integratsiyasi maxsus ta'limning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Ma'lumki, bolaning jismoniy va ruhiy rivojlanishidagi har qanday nuqson uning umumiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatib, boshqa kamchiliklarning kelib chiqishiga sabab bo'ladi. Eshitish analizatorining buzilishi nutqning va bolaning umumiy rivojlanishida sezilarli buzilishlarga olib keladi. O'qituvchi-defektolog ishida korreksion-rivojlantirish jarayonining samaradorligini oshirishning zarur vositalaridan biri ta'limning yangi pedagogik texnologiyalarini izlash va qo'llashdir. Eshitishning buzilishi eshitish nuqsoni bo'lgan bolalarda tafakkur rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, ammo intellekti har qanday yoshda saqlanib qoladi. Demak, kar bolaning potentsial imkoniyatlari eshitishi meyorda bo'lgan bola bilan bir xil. Bu imkoniyatlarni amalga oshirishga faqat bilim, ko'nikma va malakalar bilan qurollantirish bilan cheklanib qolmasdan, nafaqat eshitish va nutqni rivojlantirishga, balki umuman butun bilish faoliyatini shakllantirishga qaratilgan maxsus tashkil etilgan o'quv jarayonida erishiladi.

Ilgari, kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning ta'limi ko'pincha an'anaviy metodlarga asoslangan bo'lgan. Eshitish qobiliyati cheklangan o'quvchilar uchun ta'limda maxsus metodlar, vositalar va materiallar juda cheklangan edi. O'qituvchilar ko'pincha faqat signallar, alifbo va shakl-tasvirlar yordamida o'quvchilarga ma'lumot yetkazishga harakat qilishgan. Axborot kompetensiyasini rivojlantirish uchun keng qo'llanilgan metodlar va texnologiyalar mavjud emasdi. Shuning uchun,

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th January, 2025

bu davrda kar va zaif eshituvchi o'quvchilar uchun axborot texnologiyalarini samarali qo'llash juda cheklangan va o'quvchilarning imkoniyatlari haddan tashqari tor edi.

Bugungi kunda, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, masofaviy ta'limning kengayishi va inkluziv ta'limga katta e'tibor qaratilishi, kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning ta'lim jarayonida oldingi muammolarni hal qilishda yangi imkoniyatlar yaratdi. Yangi texnologiyalar, masalan, avtomatik subtitrlar, audio-visual vositalar, onlayn platformalar, maxsus dasturlar va ilovalar kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirishda samarali vosita sifatida qo'llanilmoqda. Shuningdek, o'qituvchilar va ta'lim tizimi maxsus tayyorgarlik va malaka oshirish kurslarini taklif etmoqda, bu esa ta'limni yanada individualizatsiya qilish imkonini beradi. Hozirgi kunda kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar va zamonaviy pedagogik metodlar muhim rol o'ynamoqda.

Oldingi yillarimizda ta'limda cheklangan imkoniyatlar, an'anaviy metodlar va resurslarning kamligi. Hozirda esa Innovatsion texnologiyalar, onlayn platformalar, individual yondashuvlar va inkluziv ta'limning rivojlanishi orqali axborot kompetensiyasini rivojlantirishda yangi imkoniyatlar.

"Kar va zaif eshituvchi yuqori sinf o'quvchilarining axborot kompetensiyasini rivojlantirish tashkiliy-metodik muammolari" mavzusi haqidagi aniq faktlar quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. Axborot Kompetensiyasi tushunchasiga ta'rif beramiz

Axborot kompetensiyasi – bu shaxsning axborotni izlash, tahlil qilish, ishlatish, hamda turli kommunikatsion vositalar orqali samarali aloqada bo'lish qobiliyatidir. Kar va zaif eshituvchi o'quvchilar uchun bu kompetensiya ayniqsa muhim, chunki ular eshitish orqali ma'lumotlarni olishda qiyinchiliklarga duch kelishadi.

2. O'quvchilarni ta'limda qo'llashdagi muammolar

- Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarga an'anaviy ta'lim metodlari orqali axborot uzatish qiyin bo'lishi mumkin. Eshitish qobiliyatining pasayishi axborotning to'g'ri va samarali tushunilishini cheklaydi, bu esa axborot kompetensiyasini rivojlantirishga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th January, 2025

• Zamonaviy axborot texnologiyalari (masalan, onlayn ta'lim platformalari, video konferensiyalar) kar va zaif eshituvchi o'quvchilarga to'g'ri sozlanmagan bo'lsa, ular uchun o'zlashtirishda muammolar yuzaga kelishi mumkin. Ular uchun alohida audiovizual vositalar va tashkiliy yordam zarur.

3. Ta'limda tashkiliy-metodik yondashuvlar

• Kar va zaif eshituvchi o'quvchilar uchun maxsus ta'lim dasturlari ishlab chiqilishi kerak. Bunday dasturlar axborot texnologiyalarini qamrab olish, multimedialar, taktil yoki vizual ko'rinishdagi resurslardan foydalanishni o'z ichiga olishi lozim.

• Eshitish imkoniyatlari cheklangan o'quvchilar uchun audiovizual vositalar, subtitrlar, signallar, shuningdek, o'quv materiallarini ko'rish va o'rganish uchun maxsus texnologiyalar (masalan, tilda tushunishni yaxshilash uchun ilovalar) yordam beradi.

• O'quvchilarni individual yondashuv yordamida axborot kompetensiyasini rivojlantirishda o'ziga xos metodlar qo'llanilishi mumkin. Har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga olish lozim.

4. O'qituvchilar uchun o'quv-uslubiy yordam

• O'qituvchilar kar va zaif eshituvchi o'quvchilar bilan ishlashda maxsus metodikaga ega bo'lishlari kerak. Bunga maxsus o'quv kurslari, seminarlar va malaka oshirish dasturlari kiradi.

• Interaktiv usullarni qo'llash, masalan, video materiallar va simulyatsiyalar yordamida o'quvchilarning diqqatini jalb qilish, ularning axborotlarni tushunish va yodlash qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi.

5. Texnologiyalarning ta'siri

• Kar va zaif eshituvchi o'quvchilar uchun interaktiv kompyuter dasturlari va onlayn resurslar (YouTube, Moodle va boshqa ta'lim platformalari) foydali bo'lishi mumkin. Bu resurslar o'quvchilarga o'z ta'limini individual ravishda davom ettirish imkonini beradi.

• Eshitish muammolari bo'lgan o'quvchilarga foydali bo'lgan maxsus dasturlar, masalan, eshitishni qo'llab-quvvatlash ilovalarini ishlab chiqish.

6. Tadqiqotlar va amaliyotlar

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th January, 2025

- O'quvchi ishtirokidagi tadqiqotlar. Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirishga oid ko'plab ilmiy tadqiqotlar mavjud. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, axborot texnologiyalari va maxsus dasturlar o'quvchilarning o'quv faoliyatini samarali tarzda qo'llab-quvvatlashi mumkin.

Adabiyotlar tahlili

S.Odilova. "Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarni axborot kompetensiyasini rivojlantirishda zamonaviy metodlar va texnologiyalar" ilmiy ishida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) kar va zaif eshituvchi o'quvchilarni ta'limda qo'llanishi orqali axborot kompetensiyasini rivojlantirishda yangi metodik yondashuvlar taklif qilingan. Tadqiqotda ta'lim jarayonida texnologiyalarning to'g'ri qo'llanishi o'quvchilarning bilim olishdagi samaradorligini oshirishga xizmat qilishi ko'rsatilgan.

D.Ismoilov "Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarda axborot kompetensiyasini rivojlantirishda inkluziv ta'limning o'rni" nomli ilmiy ishida inkluziv ta'lim modelining kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirishga qanday ta'sir ko'rsatishi o'rganilgan. Tadqiqotda inkluziv ta'limning samarali metodologiyalari va ko'rsatilgan texnologiyalarni o'quvchilarga individual yondashish orqali qo'llash mumkinligi ko'rsatilgan.

L.Abduqodirova "Maxsus ta'limdagi axborot texnologiyalarining roli va o'quvchilarga ta'siri" nomli ilmiy ishida kar va zaif eshituvchi o'quvchilar uchun maxsus ta'lim texnologiyalarining axborot kompetensiyasini rivojlantirishdagi ahamiyati o'rganilgan. O'quvchilarga kompyuter dasturlari, video va multimedia resurslari orqali ta'lim berishning samaradorligi ko'rsatilgan.

Demak hozirgi kunda ushbu tadqiqot ishlarini o'rgangan xolda, Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot ko'nikmlarini rivojlantirishda quyidagi metodlarni ishlab chiqish lozim.

- Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirishda yangi yondashuvlar va metodlarni taklif qilish.
- Zamonaviy axborot texnologiyalarining ta'lim jarayoniga kiritilishi va ularning samarali ishlatilishini yo'lga qo'yish;

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th January, 2025

- Inkluziv ta'limni rivojlantirishdagi yangiliklar va ushbu yondashuvning axborot kompetensiyasini oshirishdagi ahamiyati va ta'limga tadbiiq etish.

Natija va muhokama.

S.Odilovning tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy AKT vositalari (video materiallar, interaktiv dasturlar, onlayn ta'lim platformalari) o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirishda samarali bo'lishi mumkin, lekin bu texnologiyalarni samarali qo'llash uchun o'qituvchilarni tayyorlash zarurligi ta'kidlangan.

D.Ismoilovning tadqiqot ishida inkluziv ta'limning axborot kompetensiyasini rivojlantirishdagi samaradorligi ta'kidlanadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, har bir o'quvchining ehtiyojlariga moslashgan o'quv jarayoni ularning o'ziga xos qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

L.Abduqodirovning tadqiqotida maxsus ta'lim texnologiyalari orqali o'quvchilarning axborot olishdagi samaradorligi oshganligi, lekin bu texnologiyalarni ta'lim jarayoniga samarali integratsiya qilishda ko'plab tashkiliy muammolar mavjudligi ta'kidlangan.

Ushbu mavzu bo'yicha bir qancha ilmiy ishlar natija va muhokalaridan so'ng quyidagicha xulosaga keldik.

- Kar va zaif eshituvchi o'quvchilar uchun maxsus pedagogik yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali axborot kompetensiyasi samarali ravishda rivojlanadi.
- Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining qo'llanilishi o'quvchilarning o'rganish samaradorligini oshiradi, lekin bu jarayonda o'qituvchilarni tayyorlash, materiallarni moslashtirish va metodik yordam zarur bo'ladi.
- Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarga mo'ljallangan ta'lim texnologiyalarining cheklanganligi, ularni samarali qo'llashda yuzaga keladigan muammolar va pedagogik kadrlarni tayyorlash zarurati imkoniyati oshiriladi .
- O'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish va har bir o'quvchi uchun moslashtirilgan yondashuvni ishlab chiqish muhimligi.

Xulosa:

Ushbu tadqiqot ishlari kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirishda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va amaliyotlarning mohiyatini, metodik yondashuvlar va texnologiyalarni qanday samarali ishlatish mumkinligini tushunishga yordam beradi.

Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarni axborot kompetensiyasini rivojlantirishda maxsus pedagogik yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash zarur. Ta'lim jarayonida individual yondashuv va interaktiv metodlar, shuningdek, o'qituvchilarni malaka oshirish va metodik yordam bilan ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. S.Odilova."Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarni axborot kompetensiyasini rivojlantirishda zamonaviy metodlar va texnologiyalar". O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti. Toshkent.2022., 85-90-betlar.
2. D.Ismoilov "Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarda axborot kompetensiyasini rivojlantirishda inkluziv ta'limning o'rni". TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI nashriyoti. Toshkent. 2021. 30-35 betlar.
3. L.Abduqodirova "Maxsus ta'limdagi axborot texnologiyalarining roli va o'quvchilarga ta'siri". O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi nashriyoti. Samarqand. 2020. 120-125.betlar
4. Tursunov, H. H., & Hoshimov, U. S. (2022). Ta'lim tizimida ko'zi ojiz o'quvchilarni informatika va axborot texnologiyalari fanida o'qitish texnologiyalar. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 990-993.
5. Горовик, А. А., & Турсунов, Х. Х. У. (2020). Применение средств визуальной разработки программ для обучения детей программированию на примере Scratch. Universum: технические науки, (8-1 (77)), 27-29.
6. Kamolovich, B. E., & Hamidullo o'g'li, T. H. (2024). RAQAMLI TEXNOLOGIYALARI DAVRIDA SOHA MUTAXASSISLIK FANI BO'YICHA IQTIDORLI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH. Scientific Impulse, 2(18), 125-131.

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th January, 2025

7. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). HOZIRGI KUNNING DOLZARB IMKONIYATLARI. JAWS VA NVDA DASTURLARI. Scientific Impulse, 1(2), 535-537.
8. Hamidullo o'g'li, T. H. (2023). SHAXSIY KOMPYUTER BILAN O'ZARO ALOQADA BO'LGAN IMKONIYATI CHEKLANGAN SHAXSLARNING ISH JOYI VA O'RNI. Scientific Impulse, 1(11), 394-398.
9. Hamidullo o'g'li, T. H., & Kamolovich, B. E. (2023). IMKONIYATI CHEKLANGAN O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH TAJRIBASI. Scientific Impulse, 1(7), 648-653.
10. Tursunov, H. (2024). Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish: farg'ona misolida. Conference on Digital Innovation : "Modern Problems and Solutions", 206–209. извлечено от <https://fer-teach.uz/index.php/codimpas/article/view/2445>
11. Hojiakbar Tursunov. Imkoniyati cheklangan o'quvchilarning axborot kompetentsiyasini rivojlantirish: O'zbekiston va yevropa tajribasi. Talim fan va innovatsiya jurnali. 6 son. 2024 yil. 575 bet
11. https://esijournal.uz/wp-content/uploads/2025/01/Talim_fan_va_innovatsiya_6_son_2024_yil.pdf
12. <https://cyberleninka.ru/article/n/eshitishda-nuqsoni-bo-lgan-bolalarning-oquv-faoliyatiga-motivatsiyasini-oshirishda-axborot-kommunikatsiya-texnologiyalari>